

UDK: 347.79 (497.5) (091)
izvorni znanstveni rad
primljen 13. 4. 2010.

Doc. dr. sc. Vilma PEZELJ
Pravni fakultet, Split

Iva BEGO
studentica Pravnog fakulteta Split

NEKA PITANJA POMORSKOG PRAVA U ŠIBENSKOM STATUTU IZ 14. ST.

U radu autorica obrađuje neka pitanja pomorskog prava u Šibenskom statutu iz 14. st.

U uvodnom dijelu navode se vrela koja su utjecala na razvoj pomorskog prava.

U središnjem dijelu rada obrađena su brojna pitanja pomorskog prava: vlasništvo nad brodom, ugovor o koleganciji, prijevoz putnika, postupak represalija, osiguranje tražbina osoba koje se spremaju otploviti, istražni postupak protiv pirata.

Osim utjecaja mletačkog prava i Zadarskog statuta Šibenski statut neka pitanja rješava samostalno, nastojeći omogućiti uvjete za siguran i nesmetan razvoj pomorstva i trgovine. Pored odredbi statutarnog prava, dopunjavanog reformacijama i odredbama mletačke vlade, neka su pitanja regulirana i običajnim pravom.

Ključne riječi: pravna povijest, pomorsko pravo, Šibenski statut, 14. st.

1. Uvod.

Svim dalmatinskim komunama zajednička je pomorska orijentacija. Šibenik je svoju gospodarsku moć gradio na posredovanju u gospodarskoj razmjeni što mu je omogućilo položaj stjecišta kopnenih i pomorskih putova trgovine, u kojoj i grad sudjeluje s viškovima proizvodnje svoga distrikta. Zbog konfiguracije reljefa litoralnog područja, prometne veze sa ostalim dalmatinskim gradovima održavale su se pretežno morskim putem.

Nesumnjiv je utjecaj mletačkog pomorskog prava na istočnojadranske statute. Najznačajniji su *Statuti delle navi* (*Statuta et ordinamenta super navibus et aliis lignis, Statuta navium et navigantium, Capitulare nauticum pro emporio Veneto*) odnosno statuti Jacoba Tiepola iz 1228. te statuti dužda Raineria Zena od 6. kolovoza 1255.¹

Kostrenčić je još 1915. podijelio statute naših komun u dvije skupine ovisno o utjecaju na pomorskopravne propise u njima. U statute sjeverne grupe ubraja zadarski,

1) Margetić, L., Srednjovjekovno hrvatsko pravo – obvezno pravo, Zagreb, Rijeka, 1997., str. 254-256, 262 i tamo navedeni izvori; Pomorska enciklopedija, sv. 6, Zagreb, str. 333.

splitski, skradinski, krčki, rapski te djelomično paški i šibenski.²

Uzor tim statutima bio je, po njegovu mišljenju "*Statuta navium*" ili "*Capitulare nauticum*" iz 1255. U statute južne grupe on ubraja, uz dubrovački Statut koji je ujedno poslužio kao uzor ostalima, još hvarski i kotorski.

Izvan ove podjele ostali su: "Statuti koji imaju tek jednu dvije ustanove pomorskog prava, npr. statut trogirski ili korčulanski, nijesu se za ove svoje mršave ustanove ugledali ni u koji statut, već su redigovali ono, što su smatrali nužnim, sami i samostalno."³

2. Dosadašnja istraživanja pomorskog prava drugih dalmatinskih komuna, osobito zadarske, velika su pomoć u analizi pomorskopравnih odredbi Šibenskog statuta.⁴

Iako je nastao pod utjecajem Zadarskog statuta koji čitavu knjigu posvećuje pomorskopравnim odredbama, Šibenski statut ne sadrži veliki broj odredbi koje reguliraju pomorskopравnu problematiku. U doba redakcije statuta Šibenik je imao bitno agrarno obilježje, a osnova šibenskog gospodarstva bila je zemljoradnja, stočarstvo i solarstvo, dok su se trgovina i pomorstvo počeli razvijati tek u drugoj polovici 15-og stoljeća.⁵ Gospodarski uspon Šibenik ponajviše zahvaljuje razvijenoj proizvodnji soli i posredničkoj trgovini sa svojim zaleđem. Razvijena trgovina odražava se i na zamah brodogradnje i pomorstva, koje je preduvjet trgovačkih veza s Hrvatskim primorjem, Venecijom i Ankonitanskim Markama. Takvo usmjerenje šibenskog gospodarstva razvija se i krajem 15-og te u 16. st., kad je zbog turskih provala područje distrikta svedeno na uzak obalni pojas i otoke. I dalje je zbog trgovine soli omogućena posrednička trgovina stokom i stočarskim proizvodima što ih dopremaju Morlaci, a proizvodja vina i ulja intenzivnija je u uskom obalnom i otočnom dijelu distrikta. Tada veći zamah dobiva i ribarstvo.

Šibenski statut sastoji se od šest knjiga i Reformacija a odredbe koje su više ili manje pomorskopравne prirode nalaze se u svih šest knjiga kao i u Reformacijama. Tekst statuta objavio je Herkov.⁶

2) **Kostrenčić**, M., Pomorsko pravo u statutima primorskih naših gradova i otoka, Mjesečnik pravničkog društva u Zagrebu, Zagreb, 1915, I, 5, 294. i I, 6, 336. Cfr. **Bonolis**, G., Il diritto marittimo medievale dell'Adriatico, Pisa, 1921., str. 617 te **Margetić**, L., Osnove srednjovjekovnog obveznog prava u Dalmaciji, Rad HAZU 465, knjiga XXXII, Društvene znanosti, Zagreb, 1993., str. 88.

3) **Kostrenčić**, ibid.

4) Osim **Kostrenčića**, pomorskopравne odredbe statuta dalmatinske pravne regije analizirali su **Brajković**, V., Étude historique sur le Droit Maritime Privé du Littoral Yugoslave, Marseille 1933.; **Margetić**, L., Osnove srednjovjekovnog obveznog prava u Dalmaciji, Rad HAZU 465, knjiga XXXII, Društvene znanosti, Zagreb, 1993.; isti: **Margetić**, L., Srednjovjekovno hrvatsko pravo – obvezno pravo, Zagreb, Rijeka, 1997.; **Cvitančić**, A., Iz dalmatinske pravne povijesti, Split, 2002.; **Beuc**, I., Statut Zadarske komune iz 1305. g., Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci, sv. II, Rijeka, 1954.; **Bartulović**, Ž., Neka pitanja pomorskog prava u Rapskom statutu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, (1991) v. 20. br. 1, (1999), str. 129-141.; **Radić**, Ž., Imovinsko pravo po statutu grada Trogira iz 1322., doktorska disertacija, Split, 2002.; **Mijan**, D., Pomorske odredbe splitskog statuta u usporedbi s istim odredbama zadarskog, dubrovačkog i venecijanskog statuta, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 41, 2004., str. 335-362.; isti: Pomorske odredbe Zadarskog statuta u usporedbi s istim odredbama Venecijanskog, Dubrovačkog i Splitskog statuta, Rad Zavoda za povijesne znanosti HAZU, Zadar, sv. 46/2004., str. 109-168.

5) **Pederin**, I., Šibenik (Sebenico) nel basso medioevo fino al 1440., Firenze, 1991., str. 861, 866; isti: Šibensko društvo u drugoj polovici XV. stoljeća, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 37, Zadar, 1995., str. 280.

6) Knjiga statuta, zakona i reformacija grada Šibenika, preveo Z. Herkov, pretisak izdanja *Volymen statutorvm legvm, et reformationvm civitatis Sibenici cum tabula rubricarum, Venetiis, apud Nicolaum Moretum*, 1608., Muzej grada Šibenika, Šibenik, 1982.

O vremenu nastanka i kratkom sadržaju Šibenskog statuta vidi **Jaramaz-Reskušić**, I., Kazneni sustav u Šibeniku od 14. do 16. stoljeća, Šibenik, 1996., str. 20-25.

Uz statutarno pravo na području Šibenika bilo je na snazi i hrvatsko običajno pravo.⁷ U ispravi o predaji Šibenika potvrđuje se običajno pravo jer se knezu nalaže da ima pravdu dijeliti *secundum statuta, reformationes et consuetudines Sibenici*.⁸

Brojni instituti svjedoče o supostojanju dvaju pravnih sustava: statutaranoga, dopunjavanog reformacijama i odredbama mletačke vlade i običajnoga, koje je ostalo trajno prisutno, a poštivala ga je i praksa mletačkog sudstva.⁹

Kodificiranje pojedinih običaja traje sve do kraja 15. st. God. 1454. Veliko vijeće Šibenika donosi reformaciju u kojoj se ozakonjuju dva slučaja o kojima dotada nije postojao zakon, već se sudilo prema običaju.¹⁰

Osim statuta koristili smo zapise šibenskih bilježnika, kao i bilježnika komuna s kojima je Šibenik dolazio u doticaj posredstvom pomorske trgovine.¹¹

3. Za brod se u statutu upotrebljavaju slijedeći nazivi: *barcha, nava, navigium, lignum, barconus, tarita*.¹²

Glede broskog osoblja, Šibenski statut spominje isključivo termin *patronus* i to u odredbi koja regulira ugovor o koleganciji.¹³

7) Ivan Lucić opisujući nagodbu između Trogirana i Šibenčana 1263. god., konstatira da se na šibenskom području u to doba "živjelo prema običaju Hrvatske bez pisanog zakona, prema običajima".

Lucić, I., Povijesna svjedočanstva o Trogiru, Split, 1979., str. 135.

O bliskosti hrvatskog običajnog prava sa pravom koje je mletačka vlast kodificirala za novigradsko i vransko područje detaljnije Kolanović, J., Šibenik u kasnome srednjem vijeku, Zagreb, 1995., str. 7, 54, 299.

8) Šibenski diplomatarij, zbornik šibenskih isprava, priredili J. Barbarić i J. Kolanović, Muzej grada Šibenika, Šibenik, 1986., str. 87.

9) Kolanović, J., nav. dj., str. 54.

10) Šibenski statut, Reformacija 274. iz 1454: „*super quibus lex non erat, semper ex consuetudine iudicatum fuerit*“.

11) Spisi kancelarije šibenskog kneza Fantina de Cha de Pesaro 1441-1443, priredio Josip Kolanović, Šibenik, 1989. (dalje: SKŠKF).

Zjačić, M., *Spisi šibenskog notara Slavogosta*, Starine JAZU, knjiga 44, 1952., str. 201-296, (dalje: SŠNS)

Rismondo, V., Pomorski Split druge polovine 14. st., notarske imbrevijature, Split, 1954.; Stipišić, J. – Šamšalović, M., Zapisnici Velikog vijeća grada Splita 1352-1354, 1357-1359 – Libri Maioris consilii civitatis Spalati 1352-1354, 1357-1359, Zbornik Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU, 1982, sv. 12., str. 107 – 249.; Kancelariski i notariski spisi 1278-1301, ur. G. Čremošnik, Beograd, 1932.; *Trogirski spomenici*, dio I, zapisi pisarne općine trogirске, svezak II, od 31. I. 1274. do 1. IV. 1294., Prepisao i uredio Miho Barada, JAZU, Zagreb, 1950. (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, volumen 45.) – dalje: TSP II; *Splitski spomenici*, dio prvi, splitski bilježnički spisi, sv. 1. Spisi splitskog bilježnika Ivana pok. Čove iz Ankone od 1341. do 1344., prepisao J. Stipišić, regesta sastavio A. Nazor, MSHSM, Zagreb, 2002. – dalje: SS; *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo 1279-1308.*, prepisao i indeks sastavio Mirko Zjačić, Zadar, 1959. – dalje: SZB I.

12) Šibenski statut IV, 55; VI, 83.

Nazivi brodova nisu bili stalni, te su se i za isti brod upotrebljavali različiti nazivi npr. *barca-marciliana, barca-barcosium*. Za nazive u notarskim zapisima vidi SKŠKF 67-107; Pederin, I., Šibensko društvo u drugoj polovici XV. stoljeća, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 37, Zadar, 1995., str. 280-282; Dujmović, F., Staro pomorstvo Šibenika (od XI do XVI stoljeća), Pomorski zbornik, broj 4/1966., str. 345, 346.

13) Šibenski statut IV, 9.

patronus, m. –

1. *dominus, possessor*: vlasnik, posjednik;

3. *navis praefectus; dominus navis*: zapovjednik broda; vlasnik broda.

Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae, Zagrabiae, 1969-1978., s. v.

Vidović, R., Pomorski rječnik, Split, 1984.; 343.; Pomorska enciklopedija, sv. VI, str. 66.

Za talijanske statute usp. Cassandro, G., La formazione del diritto marittimo Veneziano, Annali di sto-

Zapovjednici brodova imali su značajnu ulogu u izvozu soli morskim putem, te je njihovo ime moralo biti upisano u kontralitere¹⁴ o izvozu soli.¹⁵ Zapovjednik broda naziva se *patronus*, a ukoliko je zapovjednik ujedno i vlasnik broda označuje se *in eius barca*. Ponekad se navode i zapovjednik i vlasnik.¹⁶

Šibenski statut ne spominje mornare, a o njihovoj nazočnosti saznajemo iz notarskih zapisa šibenskog notara Fantina de cha de Pesaro.¹⁷

Prema odredbi Šibenskog statuta pristavi, sluga ili bilo koje druge osobe u službi kod određenog gospodara nisu bez njegove dozvole smjele polaziti na galijske.¹⁸

4. Brodovi su često bili u suvlasništvu više osoba budući da je na taj način veći broj ljudi s manjim kapitalom mogao sudjelovati u dobiti od pomorskog privredništva a istovremeno su se i morski rizici dijelili na više osoba.¹⁹ U cilju otklanjanja svih prepreka koji su ometali slobodnu trgovinu statuti su davali suvlasnicima razna ovlaštenja: svaki je suvlasnik slobodno raspolagao svojim dijelom te je stoga većina suvlasnika imala pravo odlučiti da se brod proda ili da se stavi na dražbu među suvlasnicima.

U slučaju nesloge koja sprečava plovidbu Šibenski statut dopušta suvlasnicima prodaju broda (kao i općenito nedjeljivih stvari ortaka) na javnoj dražbi po pravilima koja statut predviđa za javne dražbe.²⁰ Stranci nisu mogli kupovati stvari putem dražbe niti biti ortaci građanima, što je proizvodilo posljedice na vlasništvo nad brodom i udruživanje u pomorstvo.²¹

ria del diritto, XII-XIII, 1968-69., str. 142 i dalje. Usp. Tetley, W., Glossary of Maritime Law Terms, Quebec, 2004., str. 42, 79.

U dalmatinskom je statutarom pravu u većini slučajeva termin *patronus* istodobno označavao zapovjednika i brodovlasnika. Pojavom davanja brodova u zakup i zakupoprimalac broda dobiva naziv *patronus*, pa bismo paruna mogli, upotrebljavajući današnju terminologiju nazvati brodarom. Detaljnije: Pezelj, V., Zapovjednik broda (*nauclicus*) u dalmatinskom statutarom pravu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru, br. XVIII, 2005. g., str. 117-118.

14) Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae, Zagrabiae, 1974, str. 293, 294.

Herkov prevodi kontralitere kao "protupotvrda, protunamira". Herkov, Z., Građa za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske, Zagreb, 1956.

Detaljnije: Kolanović, J., Izvori za povijest trgovine i pomorstva srednjovjekovnih dalmatinskih gradova s osobitim osvrtom na Šibenik (*conralitterae*), *Adriatica maritima* Zavoda JAZU u Zadru, sv. III, Zadar, 1975., str. 97, 147.

15) SKŠKF 67-107.

16) Kolanović, J., nav.dj., str. 105.

17) SKŠKF 183/275. Vidi: Dujmović, F., Staro pomorstvo Šibenika (od XI do XVI stoljeća), Pomorski zbornik, broj 4/1966., str. 349.

18) Šibenski statut VI, 84.

19) Brajković, V., nav. dj., str. 132; Bonolis, G., nav. dj., str., 115, 187.

20) Šibenski statut IV, 55 = Paški statut IV; 41. Zadarski statut, lib. IV, cap. 46 određuje da svaki suvlasnik može prodati svoj dio broda inkantacijom u Zadru ostalim suvlasnicima ili trećima u slučaju kada brod ne može isploviti zbog nesloge suvlasnika. Beuc, I., Statut Zadarske komune iz 1305. g., Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci, sv. II, Rijeka, 1954., str. 681.

Usp. Dubrovački statut, VII, 17; Splitski statut, VI, 52.

O statutarim odredbama dalmatinskih statuta koje reguliraju suvlasništvo vidi i Bonolis, G., nav. dj., str. 94.

21) Šibenski statut IV, 46.

Stanoviti je broj brodova bio u vlasništvu komune što je vidljivo iz Ref. 51 koja određuje da se stranci moraju prevoziti isključivo općinskim trajektom (*barchagnum communis*). Šibenski diplomatarij spominje i naoružane galiije.²²

5. Šibenski statut regulira način i oblik zalogu odnosno primjenu represalija²³ te način i red kako se uzimaju zalozi ili represalije.²⁴

U šibenskom i zadarskom statutarnom pravu za oslobađanje od kaznene odgovornosti građanina koji bi se osvetio strancu tražilo se da je osveta poduzeta uz prethodnu suglasnost općinske vlasti.²⁵ Povod osveti mogla je biti isključivo nepravda koju je građanin pretrpio negdje u inozemstvu, tj. izvan teritorija odnosno grada (*extra civitatem Sibenici*).

Postupak primjene represalija koji propisuje Šibenski statut razlikuje se obzirom na vrijednost tražbine, odnosno vrijednost počinjene štete. Ako šteta iznosi preko 60 libara, izašilje se posebni glasnik ili poslanik u općinu iz koje potječe štetnik. Ako to ne urodi plodom dolazi do sazivanja Vijeća Petnaestorice koje odlučuje o daljnjem postupku primjene represalija dvotrećinskom većinom. Posebno se naglašava da u Vijeću ne smije biti oštećenikove rodbine.

Ako bi oštećenik u ime represalija zaplijenio kakvu stvar, ona se deponirala kod općinskog prokuratora u Šibeniku. Prije nego se zaplijenjena stvar dosudila oštećeniku, slao se glasnik u općinu vlasnika tih stvari s porukom da će stvari biti vraćene ako se dobije potpuna zadovoljština. Ako su stvari vrednije od oštećenikove tražbine, višak se vraća vlasniku stvari, a ako su manje vrijedne, oštećeni ima pravo i dalje plijeniti do potpunog pokrića tražbine.

Ako je tražbina manja od 30 libara, šalje se općinski glasnik (*praeco*),²⁶ a ne poslanik.²⁷ Šibenski statut detaljno propisuje službu poslanika i glasnika te njihovu plaću.

22) Šibenski diplomatarij 61/140, 76/170, 132/290.

23) Lexicon latinatis..., VI, 1996., s. v. *represaglia*.

Represalije su bile jedini efikasan način ugovornih, vanugovornih i deliktних potraživanja između pripadnika različitih autonomnih gradova jer su se zasnivale na kolektivnoj odgovornosti.

Brajković definira represalije kao „...pravo individualnog namirenja na temelju represalijskog lista (*charta represaliarum*) ili pravo samonaplate ugovornih i vanugovornih, često i deliktних potraživanja između pripadnika različitih autonomnih gradova na bazi načela kolektivne odgovornosti.“ Brajković, V., Razvoj pomorskog prava na našoj obali, Pomorski zbornik I, Zagreb, 1962., str. 441.

Danilović smatra da su represalije „akt samopomoći koji primjenjuju pojedinci u ostvaranju svojih prava prema strancima“ te se kao takve razlikuju od suvremenog shvaćanja istoimenog instituta međunarodnog prava. Danilović, J., Represalije u dubrovačkom pravu XII i XIII. veka, ZPFNS, 1972., str. 277; Usp. Cvitanić, A., Iz dalmatinske pravne povijesti, Split, 2002., str. 715-722.

24) Šibenski statut II, 74, 75.

25) Šibenski statut VI, 96. Isto Zadarski statut V, 11. Drugačije Splitski statut IV, 32, te Trogirski statut II, 10.

Dok Zadarski statut dopušta odmazdu samo za osobne povrede *in personam*, Šibenski dodaje da joj se može pribjeći tek ukoliko se utvrdi da oštećeni građanin nije dobio zadovoljštinu u mjestu strančeva domicila (*dum constet, quod a Rectore, vel Domino dicti forensis nostro Ciui de illata iniuria non extitit satisfactum*).

26) Detaljnije: Herkov, Z., Knjiga statuta, zakona i reformacija grada Šibenika, pretisak izdanja Volvmen statvtorvm legvm, et reformationvm civitatis Sibenici cum tabula rubricarum, Venetiis, apud Nicolaum Morettum, 1608., Muzej grada Šibenika, Šibenik, 1982., str. 387.

27) Šibenski statut, I, 8-18, 21-30.

6. Sve dalmatinske komune kažnjavale su bavljenje gusarstvom koje je ugrožavalo plovidbu i trgovinu. Povod primjeni represalija²⁸ često su bili gusarski napadi.²⁹ Šibenčani su kao poznati gusari vršili prema tadašnjem običajnom pravu represalije protiv onih koji su pljačkali njihove brodove. Prve vijesti o pomorstvu Šibenika povezane su s gusarstvom koje nije bilo obično pomorsko razbojništvo nego se radilo o međunarodno priznatim represalijama.³⁰

Šibenski statut spominje gusare u Reformaciji 113. od 17. siječnja 1402. koja u istražnom postupku protiv kradljivaca, razbojnika ili gusara dozvoljava podvrgavanje istih mučenju radi saznanja istine.³¹

Pri tome statut upotrebljava termin „*piratus*“, dok samo na jednom mjestu kaže „*pirata siue cursarius*“.³²

28) Šibenski statut, II, 74-79.

29) - 1167. Aleksandar III papa tražio je od kardinala Alberta, svog poslanika u Dalmaciji, neka zahtijeva od zadarskog nadbiskupa i zadarskog plemstva da porade na oslobađanju Guofrida, sina Bonosmira iz Siponta, koga su zarobili šibenski gusari. CD II, str. 107.

Nakon papine intervencije Guofrid je bio oslobođen, ali mu nisu bile vraćene zaplijenjene stvari. Stoga se papa obraća splitskom nadbiskupu da prisili šibenske građane na povrat otetih stvari. CD II 110/117.

- 1177. ponovno se papa obraća splitskom nadbiskupu i trogirskom biskupu da poduzmu najstrože mjere protiv šibenskih gusara koji su opljačkali brod kojim je plovio papinski delegat sicilijском kralju. Papa traži povrat opljačkanih stvari s broda, među kojima su bila vrijedna pisma, prijeteći ekskomunikacijom. CD II, str. 145.

Detaljnije: **Dujmović, F.**, Postanak i razvoj Šibenika od 1066. do 1409. godine, Zbornik Šibenik, 1976., str. 84, 85.

- 17. svibnja 1358. u Velikom vijeću grada Splita Gjanin Leonov predlaže da se u vezi s pljačkom dobara Bilše Ciprijanova od općine Šibenika pozovu šibenski delegati i Bilša te da rasprave tu stvar pred Malim vijećem. **Stipišić, J.** - **Šamšalović, M.**, nav. dj., 114/ 89.

25. srpnja 1357. neki od vijećnika predlažu da se potenciraju postupci u odnosu prema Šibenčanima, Korčulanima i Hvaranima. **Stipišić, J.** - **Šamšalović, M.**, 48/77.

30) **Dujmović, F.**, Staro pomorstvo Šibenika (od XI do XVI stoljeća), Pomorski zbornik, broj 4/1966., str. 338.

31) Zadarski statut II, 15; III, 8.; Paški statut II, 5.; Korčulanski statut, (A) 16, (B) 8.; Splitski statut IV, 97, 98, 109.;

Dubrovački statut VI, 21-22, 58-61.; Hvarski statut V, 2.

Detaljnije: **Kolanović, J.** - **Križman, M.**, Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563., Zadar, 1997., str. 137. Za Splitski: **Mijan, D.**, Pomorske odredbe splitskog statuta u usporedbi s istim odredbama zadarskog, dubrovačkog i venecijanskog statuta, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 41, 2004., str. 335-336.

32) Treba razlikovati gusarstvo od piraterije kao protupravnog djela koje vrše morski razbojnici, pirati. Pomutnja u pojmovima nastala je zbog isprepletenosti jezične i povijesne građe. Valja upozoriti na netočnost našega jezičnog izražavanja i činjenicu što se zbog pomutnje pojmova uvrijedilo u našoj i međunarodnoj literaturi pogrešno poimanje riječi „gusar“ i „gusarstvo“ u značenju pirata i piraterije, tj. grabežnog zločina na moru ili svakog kaznenog djela koje se danas, kao međunarodni zločin, s njime izjednačava.

Gotovo sve do 16. st. nije bilo osnove za pridavanje posebnog značenja izrazima prema razlici koju danas radimo.

Prve tragove razlikovanja treba tražiti u vrijeme kad je državna vlast počela izdavati posebna ovlaštenja za vršenje nasilja i uzimanje plijena na moru, a to je 14. st.

Valja razlikovati dvije vrste pismenih ovlaštenja. Jedno je represalijski list koji statuti nazivaju „*charta repressalium*“, a izdaje se samo u svrhu individualne naknade, tj. namirenja. Druga se vrsta ovlaštenja naziva gusarski list koji dozvoljava oružane napade i zapljene imovine neprijatelja, kao i onih koji ga podržavaju.

Maštrović, V., Posljednji gusari na Jadranskom moru, Zagreb, 1983., str. 12.

Danas termini gusarenje i piraterija imaju određeno značenje i ne smiju se miješati ni uopćavati bez opasnosti za historijsku istinu i preciznost.

Izraz pirat i piraterija „zadržavaju isključivo značenje neovlaštenoga čina izvršenog na moru, i to ne

Želimo li definirati termin *gusarenje*³³ smatramo nužnim razgraničiti ga od termina *piraterije*³⁴. Smatra se da razlikovanje termina započinje u vrijeme kada je državna (komunalna) vlast počela izdavati naprijed spomenuta ovlaštenja za vršenje nasilja na moru. Organizirana politička vlast proglašava u tom razdoblju piratskim aktom (bespravnim nasiljem, pljačkom) svaki pomorski plijen ako za njega nije bila izdana posebna dozvola.

O učestaloj primjeni represalija u praksi svjedoče brojni sačuvani notarski zapisi.

Šibenčani i Splićani sklopili su 4. 9. 1274. sa Karlom, kraljem Napulja i Sicilije savez protiv gusara Omišana.³⁵ Kralj je dao gradu Splitu dvije a Šibeniku jednu opremljenu galiju bez posade uz obvezu gradova da obezbijede posade.

Trogir je tada bio u svađi sa Splitom zbog starih zemljišnih pitanja i sa Šibenikom zbog crkvenih stvari.³⁶

- 23. ožujka 1276. zaključen je fiktivni ugovor o kupoprodaji broda kao relativno simulirani pravni posao između Phyllippa Nadimira koji prodaje svoju barku za cijenu od 100 malih mletačkih libara Canninu Lombardi zbog straha od Splićana i Šibenčana.³⁷

Istoga dana zaključen je i ugovor o zakupu istog broda kao disimulirani posao kojim Canninus Lombardi prima u zakup od Phyllippa Nadimira istu barku za mjesečnu zakupninu od 6 malih mletačkih libara. Rizik iz ovog ugovora snosit će zakupodavac osim protiv Splićana i Šibenčana kada rizik snosi zakupoprimac. Ako brod bude zaplijenjen ili uništen od navedenih susjeda, zakupoprimac će pored zakupnine platiti još i 100 malih mletačkih libara. Za obveze zakupoprimca jamče dva jamca.³⁸

- 26. travnja 1276. Georgius iz Raba i Proddi Birs iz Zadra primili su u zakup brod (*navicium*) od četvorice zakupodavaca iz Trogira: Desse Duymi Mursicafaua, Culle Plusij, Desse Ghighe i Marcota Gausija do blagdana svetog Andrije uz plaćanje zakupnine

samo za djela prostoga robljenja nego i drugoga protupravnog djela koje se u daljnjem razvoju društvenih odnosa takvim proglašava (trgovina robljem, oštećivanje podmorskih kabela, vršenje nekih podmorničkih akcija). Izraz gusarenje ili korsarstvo ostaje samo za označavanje legitimiranih, dakle ovlaštenih akcija nasilja ili prinude."

Pravno i deklarativno gusarstvo je ukinuto 16. travnja 1856. Pariškom pomorskom deklaracijom koju su potpisale tadašnje velesile Engleska, Rusija, Francuska, Austrija i Pruska, a uz njih i neke manje države. Time su otpali razlozi da daljnje pravno raspravljanje i određivanje pojma gusarstva u suvremenim odnosima kad ono više ne postoji.

Brajković, V., s. v. Gusarstvo u Pomorska enciklopedija, sv. II, str. 594.; **Maštrović, V.**, nav. dj., str. 8-13.

33) *corsarius, corsalis, corsalius, cursalis, cursarius*, m. - gusar - Lexicon latinistis..., o. c., s. v.

34) *pirata, piratus, pirathus, pyrata, pyrhat*, m. - *praedo maritimus*, pirat - Lexicon latinistis..., o. c., s. v.

35) Codex diplomaticus, VI, str. 72; **Novak, G.**, Jadransko more u sukobina i borbama kroz stoljeća, Beograd, 1962., str. 213; **Dujmović, F.**, Postanak i razvoj Šibenika od 1066. do 1409. godine, Zbornik Šibenik, 1976., str. 77-120., str. 95.

Omišani ili Kačići su potomci Neretljana, nastanjeni između Omiša i Neretve, kraju u kojem je "gusarski duh" bio ukorijenjen u stanovnicima još od staroga vijeka. Detaljnije: **Novak, G.**, Prošlost Dalmacije, Zagreb, 2001., str. 122 i dalje; **Maštrović, V.**, nav. dj., str. 26.

36) **Dujmović, F.**, Postanak i razvoj Šibenika od 1066. do 1409. godine, Zbornik Šibenik, 1976., str. 94; **Lucić, I.**, nav. dj., str. 202.

37) TSP II 7/129. U ovom slučaju stranke zaključuju ug. o kupoprodaji u namjeri da prikriju ugovor koji žele a to je ugovor o zakupu broda.

38) TSP II 8/129.

od 140 malih libara. Dio zakupnine od 40 libara isplaćen je odmah zbog popravka broda. Rizik snose zakupodavci s izuzetkom Splićana i Šibenčana kada rizik snose zakupoprincipi. U slučaju da brod pretrpi štetu od pripadnika navedenih komuna zakupoprincipi su dužni platiti pored zakupnine još 300 malih libara. Ugovor sadrži i klauzulu o solidarnoj odgovornosti jamaca za obveze zakupoprincipa.³⁹

1277. Šibenik, Split i Trogir sklopili su primirje koje se poštivalo do 1283. kada su Trogiraninu Vučini splićani zaplijenili brod s robom i odbili da mu ga vrate, zbog čega je 11. 1. navedene godine trogirski općina ovlastila Vučinu da izvrši represalije.⁴⁰

7. Ugovori o iskorištavanju pomorskih brodova. O ugovorima o prijevozu stvari i zakupu broda nema statutarne odredbe pa o njima saznajemo iz notarskih zapisa šibenskih notara i notara komuna s kojima je Šibenik održavao trgovačke veze. Brodovi su davani u zakup po pravilima zakupa koji su vrijedili za zemlju ili stoku.⁴¹

Brodovi su prevozili raznu robu diljem Jadrana, posebno u Rijeku, Bakar, Senj, Karlobag kamo se najviše izvozilo ulje i vino a u zamjenu dobivalo drvo koje je služilo gradnji brodova i kuća.

Često je predmet ugovora o prijevozu stvari bila sol.⁴² Iako je trgovina solju bila pod strogim nadzorom komunalne vlasti, njome su mogli trgovati i stranci,⁴³ o čemu sazna-

39) TSP II 37/142.

40) CD VI 422. Lucić, I., nav. dj., str. 210, 289, 411.

41) Tako Pederin, I., Šibensko društvo u drugoj polovici XV. stoljeća, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 37, Zadar, 1995., str. 283 i ondje navedeni izvori.

42) Šibenski statut samo na jednom mjestu govori o solanama: u IV, 45 građanima se zabranjuje prodaja solana strancima, kao što je bio slučaj i s ostalim nekretninama. Reformacijom 4 od 1380. zabranjuje se ostavljanje ili prodavanje solana crkvenim osobama. Šibensko vijeće donosi odredbe o radu u solanama: solaru se zabranjuje da bez dozvole gospodara odnosi sol iz solana i utvrđuje se vrijeme u kojemu su solari dužni raditi u solanama (od početka svibnja do kraja rujna (Ref. 37 iz 1385 i Ref. 164 od 1406). Vidi Ref. 156 i 202 Šibenskog statuta.

Šibenik je imao značajnu proizvodnju soli, a solane su se nalazile u Morinju, Zablaću te na otocima. Vlasnici su davali solane u zakup prema načelima po kojima su se u zakup davale zemlje ili brodovi.

Pederin, I., Šibenik (Sebenico) nel basso medioevo fino al 1440., Firenze, 1991., str. 285; Kolanović, J., Šibenik u XV. stoljeću, Zagreb, 1990., (doktorska disertacija), str. 33; Pederin, I., Šibensko društvo u drugoj polovici XV. stoljeća, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 37, Zadar, 1995., str. 190-227.

Šibenski diplomatarij 54/123, 87/193, 97/230.

Da bi spriječila krijumčarenje solju, Venecija je uvela strogu kontrolu izvoza soli, koju je praktički provodila sustavom kontrolitera. 1423. mletačka je vlada donijela stroge propise o vođenju „solnih knjiga“ u šibenskoj solnoj komori. Detaljnije o razlici izvoza soli u zaleđe i morskim putem vidi Kolanović, J., Izvori za povijest trgovine i pomorstva srednjovjekovnih dalmatinskih gradova s osobitim osvrtom na Šibenik (*contralitterae*), *Adriatica maritima* Zavoda JAZU u Zadru, sv. III, Zadar, 1975., str. 98, 99, 147, 148.

Pretpostavlja se da je uvoz soli iz Pirana u Šibenik unatoč blizini paških solana samo primjer mletačke solne politike. Kolanović, J., nav. dj., str. 109; SKŠKF 9-11/12-16.

43) Prema odredbi IV, 46 Šibenskog statuta stranci nisu mogli biti ortaci građanima, a nije im bilo dopušteno kupovati stvari (npr. brodove IV, 55) putem dražbe. Isto: Paški statut IV, 32.

U Šibeniku su novčari od stranaca mogli uzimati kamatu bez ikakvih ograničenja, dok je kamatna stopa za kredite građanima iznosila najviše deset posto (Ref. gl. 221).

Šibenčani nisu smjeli prevoziti strance brodom (Ref. gl. 51).

Strancima u šibenskom distriktu nije bilo dozvoljeno kupovati volove za oranje (Ref. gl. 59), a zabranjivano im je i dovođenje vlastitih životinja izvana na pašnjake i vodene izvore u šibenskom distriktu (Ref. gl. 274).

O položaju stranaca u dalmatinskom statutaru vidi Radić, Ž. – Ratković, I., Položaj stranaca u splitskom statutaru, ADRIAS, br. 12, Zagreb-Split 2005., str. 193-225.

jemo iz notarskih zapisa komuna s kojima je Šibenik održavao trgovačke veze.

- 5. siječnja 1297. u Dubrovniku Stancius, Paulus i Jacobus obvezuju se Pascalusu Marinelliu prevesti sol brodom iz Šibenika u Bar, Ulcinj i Drim za cijenu od 14 perpera *de centenario ad modium magnum de Ragusio*.⁴⁴

- 18. rujna 1369. Dominicus Turicich iz Splita prima od Millossia Priboeulich iz Dubrovnika 20 i pol dukata zlatnih u zlatu kojima se obvezuje ići barkom u Šibenik, kupiti 150 modija soli i uvesti je u Neretvu na Milošev rizik (*omnibus risicis et periculis ac naufragijs maris et gentium eiusdem Millossij*). Millossius obećava Dominicu prevozninu od 10 dukata zlatnih u zlatu za centenar soli.⁴⁵

- 5. kolovoza 1367. Madius Miche daje u zakup (*dedit et locavit ad nauigandum*) Dragou sinu Georgija Papicha iz Šibenika barkozij Sveti Andrej sa svim pripacima što pismeno potvrđuje spomenuti Dragoe. Dragoe se obvezuje ploviti navedenim barkozijem a od dobiti će polovicu predati zakupodavcu Madiusu.⁴⁶

- 30. rujna 1367. Cranac Martinich iz Dubrovnika, stanovnik Neretve je unajmio (*conduxit*) barkozij Helie Martini iz Splita za uvoz soli u Neretvu za 9 zlatnih dukata u zlatu za svaki centenar soli izmjeren u Šibeniku.⁴⁷ Helias će se zadržati u Neretvi 8 dana tijekom kojih će mu Cranac isplatiti 20 dukata pod prijetnjom kazne od jednog dukata za svaki dan čekanja.⁴⁸

- Istoga dana Cranac unajmljuje i barkozij Tolina Milogosticha iz Splita za 9 dukata zlatnih u zlatu po centenaru soli izmjerene u Šibeniku. Tolinus je dužan dovesti sol u Neretvu u roku od 8 dana tijekom kojih mu je Cranac dužan isplatiti brodarinu pod prijetnjom kazne od jednog dukata za svaki dan zadržavanja. Ujedno Cranac obećava naknaditi štetu prilikom ukrcaja i iskrcaja soli.⁴⁹

8. Iako su odredbe o prijevozu putnika⁵⁰ relativno malobrojne u našim statutima (budući da su jedini putnici bili trgovci i hodočasnici),⁵¹ Šibenski statut spominje putnike na više mjesta. Parnice za putnike (kao i za zločine i predmete koji se odnose na že-

44) KNS 414/167. Detaljnije o vezama između Šibenika i Dubrovnika vidi: Lučić, J., Prilog povijesti veza između Šibenika i Dubrovnika u srednjem vijeku, *Historijski zbornik* 21-22, 1968-69., str. 329-342.

45) **Rismondo**, V., Pomorski Split druge polovine 14. st., notarske imbrevijature, Split, 1954., 91/69.

46) **Rismondo**, V., nav.dj., 15/30.

47) **Kolanović**, J., Šibenski metrološki sustav u XV. stoljeću, *Arhivski vjesnik*, god. 37 (1994) str. 201-205.

48) **Rismondo**, V., nav.dj., 16/31.

49) **Rismondo**, V., nav.dj., 17/32.

50) *Viatores*, s. v. *Lexicon latinitatis*... V, 859; **Kostrenčić**, nav. dj., str. 966.

Na prijevoz putnika negativno je utjecala nesigurnost pomorske plovidbe. Na Sredozemnom je moru prijevoz putnika bio intenzivniji nego na Atlantskoj obali. Posebice se to odnosilo za vrijeme i neposredno nakon križarskih ratova kada se razvijao prijevoz hodočasnika u Svetu Zemlju. Istočnojadranski dio hrvatskih zemalja nalazio se na putu kojim su prolazile skupine križara što su odlazile u prvi i četvrti križarski rat. Taj prijevoz nije dugo trajao jer su veze s Palestinom uglavnom potpuno prestale.

Procvat prijevoza putnika vezan je uz otkrića novih zemalja, što je postupno uzrokovalo veliku emigraciju iz europskih zemalja. Pored toga su i nesigurnosti pomorske plovidbe bile ublažene.

Uslijed specifičnih ekonomskih i maritimnih razloga prijevoz putnika morem u većem opsegu uglavnom se počeo prakticirati u drugoj polovici 19. st.

Detaljnije: **Barun**, Lj. - **Pezelj**, V., Ugovori o iskorištavanju pomorskih brodova u dalmatinskom statutaru pravu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 44 - broj 2/2007.

51) **Kolanović**, J., Prilog povijesti šibenskih hodočašća u kasnom srednjem vijeku, *CCP VI*, 9/1982. (str. 13-36.)

tvu ili berbu, te sporove koji nastaju u povodu soli i prodaje soli u vrijeme kada sol nastaje) mogle su se voditi i tijekom praznika.⁵²

Posebna se pažnja posvećuje dugovima i zajmovima putnika ili onih koji se spremaju otputovati.⁵³ Putnik je dužan ostaviti svoga zastupnika ili će se u protivnom provesti postupak radi odobravanja zapljene i uvođenja u posjed prema šibenskim statutima i propisima.⁵⁴ Zapljena dobara odsutnoga objaviti će se na kući stanovanja obitelji pozvanog tuženoga.

Među putnike mogu se ubrajati i poslanici koje Šibenski statut spominje kod prijevoza morem u Veneciju, Skradin, Nin, Zadar, Rab, Knin, Klis, Omiš, Split i Trogir.⁵⁵

Posebnu pažnju Šibenski statut poklanja putnicima strancima, budući da je komuna kretanje stranaca željela držati pod nadzorom. Ref. 51. zabranjuje prijevoz stranaca bez dozvole kneza i kurije, osim općinskim trajektom pod prijetnjom kazne od 25 libara i gubitka broda koja se dijeli između Općine i prijavitelja.⁵⁶

Skraćeni postupak je primjenjivan u sporovima stranaca s obzirom na trgovačku robu vrijednu do 25 libara, što proizlazi iz statutarne reformacije, gl. 244, usvojene poslije 1438. kojom je uklonjeno rečeno ograničenje. Šibenski statut upućuje na skraćeno postupanje u drugoj knjizi na dva mjesta koja to izričito ne spominju: u prvome (II, 11) određeno je da se sporovi stranaca razmatraju svakodnevno, bez obzira na uhodani tjedni raspored, a u drugome (II, 40) da postupanju u sporovima među putnicima zapreka ne smiju biti eventualni blagdani.⁵⁷

9. Kolegancija. Odredba Šibenskog statuta *O novcu koji je uložen u trgovačko društvo* regulira pravni posao kolegancije.⁵⁸ Dužnik koji primi novac za trgovačko društvo ili na dobit uz javnom ispravom određen rok za isplatu, obvezan je u određenom roku učiniti i dati obračun o dobiti ili o gubitku patronu ili vlasniku navedenog novca. Ako tako ne učini u roku, dužan je platiti cijelu glavnicu i dobitak, ako je to u smislu sadržaja ugovora.

U Šibeniku je obično *socius stans* bio vlasnik broda i plamić.⁵⁹ On bi najčešće prodao zapovjedniku broda ili mornarima trećinu broda i prepustio im plovidbu i trgovinu uz podjelu dobiti i štete.

Šibenski statut zabranjuje izvršiteljima oporuke ulagati novac iz ostavštine preminulog u trgovačko društvo izvan Šibenika, pod prijetnjom nadoknade štete iz vlastite imovine, izuzev ako je oporučitelj drugačije odredio.⁶⁰

52) Skraćeni postupak: Šibenski statut II, 40; Paški statut II, 16; Zadarski statut, Ref. 78; Korčulanski statut (gl. 32 starije red. i gl. 35 nov. red); Dubrovački statut VIII, 1, 2; Kotorski statut gl. 74.; Splitski statut I, 5, 6; Trogirski statut, Ref. 75.

53) Šibenski statut II, 41. Cfr. Dubrovački statut III, 13.

54) Šibenski statut II, 45.

55) Šibenski statut I, 12, 13, 15, 16.

56) Dujmović, F., Staro pomorstvo Šibenika (od XI do XVI stoljeća), Pomorski zbornik, broj 4/1966., str. 347: Najživlji lokalni saobraćaj u luci bio je na Martinskoj i naziva se *trajectus*. Tu se pobirao *barcaneum* koji je općina davala u zakup, a ovaj je pobirao takse na uvozu i izvozu robu.

57) Slično Zadarski statut, Ref. 78. Usp. Korčulanski statut A 32, B 35; Dubrovački statut VIII, 1, 2; Kotorski statut, gl. 74.

58) Šibenski statut IV, 9 = Paški statut IV, 8. Cfr. Zadarski statut IV; 7, 8; Dubrovački statut III, 13, 20, 46; VII, 50, 51; Kotorski statut, cap. LXX.

59) Pederin, I., Šibensko društvo u drugoj polovici XV. stoljeća, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 37, Zadar, 1995., str. 282.

60) Šibenski statut V, 20.

Kolegancija kao trgovačko udruženje najbližnja je zajmu datom u obliku društva (*societas*) u kojem davatelj kapitala (*jactator, stans, commendator*) daje novac ili robu i ostaje kod kuće, dok se drugi (*negotiator, tractator, procertans, procertator*) obvezuje povjerenim sredstvima poslovati u dobroj vjeri.⁶¹ *Stans* u pravilu ne utječe na poslovanje *tractatora*. Ulagatelj ima pravo na povrat uloženog kapitala, te na alikvotni dio dobiti koji je najčešće iznosio 1/3. Ugovorom se najčešće određivalo da kontrahtenti u jednakom omjeru sudjeluju u raspodjeli gubitaka i rizika od propasti kapitala uslijed više sile koja se najčešće izražavala formulacijom „*ad omnem fortunam et periculum maris et gentis*“, koja se odnosi na štete prouzročene nevremenom na moru ili djelovanjem gusara.⁶²

61) Od lat. *colligere* – združiti.

Lexicon latininitatis, II, 244. **Vidović, R.**, Pomorski rječnik, Split, 1984., str. 523.

Najstariji zakonodavni izvori u kojima se spominje kolegancija su poglavlja 30-32 statuta E. Dandola s kraja 12. st.

Reforme R. Dandola iz 1204. spominju samo unilateralnu koleganciju. Nakon donošenja ovog statuta bilateralna kolegancija se više ne javlja u mletačkim dokumentima, pa se pretpostavlja da je izašla iz upotrebe.

Jednostranu koleganciju neki smatraju istoznačnom pravnom poslu (jednostrane) komende.

Usp. **Leicht, P. S.**, Storia del diritto italiano, Il Diritto privato, Parte terza, Le obbligazioni, Milano 1948., str. 164.; **Besta, E.**, Le obbligazioni nella storia del diritto italiano, Padova, 1936., str. 236-238, 337-339. O komendi vidi opširnije **Scialoja, A.**, Saggi di storia del diritto marittimo, Roma, 1946., str. 67 i dalje.

Za dalmatinsko statutarno pravo značajna je odredba cap. 16. Tiepolova statuta iz 1229. g. koja određuje da je *tractator* dužan izložiti *socius stansu* sve pojedinosti vršenja poslova i upravljanja poduzećem, a u slučaju djelomičnog gubitka kapitala *tractator* je dužan iznijeti razloge koji se registriraju u zapisniku.

Besta, E. – Predelli, R., Gli statuti civili di Venezia anteriori al 1242, Venezia, 1901., str. 189.

Značaj navedene odredbe ogleda se u njenom utjecaju na Zadarski statut III, 7: „*Kada netko primi novac u trgovačku udrugu, po isteku je roka obavezan vjerovniku podnijeti račun, odjelito i o dobitku i o gubitku.*“

Cessi, R., Gli statuti veneziani di Jacopo Tiepolo del 1242. e le loro glosse, Venezia, 1938., str. 123.

Reforme statuta iz 1242. g. (lib. III, cap. 1-3) djelomično mijenjaju dotadašnje odredbe.

Među statutima dalmatinske pravne regije koleganciju najpotpunije obrađuje Dubrovački statut (III, 13, 20, 46; VII, 50. 51). Spominje je i Zadarski statut, IV, 7, 8; Paški statut IV, 8 na identičan način kao Šibenski IV, 9 te Katorski statut, cap. LXX.

Usp. **Brajković, nav. dj.**, str. 197.; **Danić, O** ugovoru „*collegantia*“ u dubrovačkom pravu u periodu mletačke vlasti, Zbornik Filozofskog fakulteta u Beogradu XI-1, Beograd, 1970., str. 289; **Pezelj, V.**, Ugovor o koleganciji prema odredbama srednjovjekovnih dalmatinskih statuta, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 35, (51-52), 1998., str. 627-647.

Kod tzv. dvostrane kolegancije kapital ulažu obje strane, pri čemu *tractator* u manjem iznosu, a dobit se tada dijeli na pola. Rizik više sile redovito snosi *jactator*. **Margetić, L.**, Il diritto, Estratto dal vol. I della storia di Venezia, Istituto della Enciclopedia Italiana, Fondata da Giovanni Treccani, 1992.; str. 688-690; isti: Srednjovjekovno hrvatsko pravo – obvezno pravo, Zagreb, Rijeka, 1997., str. 278; **Bonolis, nav. dj.**, str. 503; **Leicht, nav. dj.**, str. 166; **Besta, nav. dj.**, str. 158-159, 338.

Dvostrana kolegancija približava se ortaštvu, pa se u statutarim odredbama i u notarskim zapisima javljala pod terminom *societas*.

Spliti statute VI, 73; Zadarski statut III, 7, 8, 124; Šibenski statut IV, 9; V, 20 itd. U Trogiru se termin *inter se contrahere* (sc. *facere societatem*) koristio za oba pojavnosti oblika kolegancije. **Radić, Ž.**, Imovinsko pravo po statutu grada Trogira iz 1322., doktorska disertacija, Split, 2002., str. 237. i tamo navedeni primjeri.

Margetić smatra suvišnim i pogrešnim tražiti razliku između dvostrane kolegancije i *societas*, budući da se pod nazivom *societas* nerijetko mislilo na dvostranu koleganciju u koju obje strane ulažu novčana sredstva.

Pri određivanju vrste nekog pomorskog ugovora značajnim smatra analizirati njegov sadržaj, neovisno od naziva koji mu stranke daju. Tako je npr. ukoliko u nekom od pomorskih ugovora davatelj novca ne snosi rizik i ne sudjeluje u dobiti riječ o zajmu. **Margetić, L.**, Osnove srednjovjekovnog obveznog prava u Dalmaciji, Rad HAZU 465, knjiga XXXII, Društvene znanosti, Zagreb, 1993., str. 103.

62) Usp. **Leicht, P. S.**, nav. dj., str. 167.; **Margetić, L.**, Srednjovjekovno hrvatsko pravo – obvezno pravo, Zagreb, Rijeka, 1997., str. 270-275.

- 8. ožujka 1290. Radohna Mutinig iz Šibenika prima "ad lucrandum" 200 libara malih mletačkih denara od Michaela de Sgano kojima će trgovati u Šibeniku i ostalim krajevima ("per mare et per terram") na rizik ("ad omnem totam fortunam et periculum") soicus stansa. Od ukupne dobiti socius stansu će pripasti 2/3 koje će mu traktatori sa cjelokupnim iznosom primljenim u koleganciju vratiti u roku od godine dana.⁶³

- 28. prosinca 1343. Bogdan Stričić i Juraj pok. Grizogona Vrecijeva iz Šibenika priznaju da su od gospođe Dese, kćerke ser Feliksa Gradića iz Dubrovnika i supruge Dragote Stričića iz Šibenika, primili 300 zlatnih dukata za trgovanje.⁶⁴

10. Odredba *O starim lađama* može se svrstati među pomorsko-ekološke.⁶⁵ Nakon što je stara lađa povučena na kopno stajala devet mjeseci, ukoliko je vlasnik u roku od 15 dana ne popravi i stavi u more ona je bila zapljenjena u korist šibenske općine.

Uslijed turskih provala u 16. st. područje šibenske komune suženo je na uzak obalni i otočni pojas, što uvjetuje preorijentaciju gospodarske osnove: uz uzgoj maslina i vinove loze u otočnom dijelu distrikta, najdinamičnije privredne grane postaju ribarstvo i proizvodnja soli.

Šibenski statut pljačkom smatra uzimanje ribe ili stoke u vrijednosti većoj od 10 libara od strane osobe na putovanju.⁶⁶

Ribu je bilo dozvoljeno prodavati samo na obali, ispod kneževe palače i u mesnici, a ribari je nisu smjeli nositi kući, izuzev soljenu ribu.⁶⁷ Ref. 85 iz 1396. nalažu zakupnicima mesnice i ribarnice da izaberu dva ribara, nakon čega je dopušteno franjevcima i dominikancima izabrati od ostalih ribara svaki po jednoga.⁶⁸ Ref. 206. od 26. rujna 1428. zabranjuje ribarima u dane kad se meso ne prodaje ili ne jede prodavati ribe prije nego kneževi ljudi izaberu ribu za kneza. Ref. 286. od 6. travnja 1460. dopušta ribarima slobodnu prodaju ribe bez obzira na zakon, reformaciju ili pismeni nalog koji nalaže protivno.

11. Zaključak.

Šibenski statut ne sadrži veliki broj pomorskopравnih odredbi, iako je nastao pod utjecajem Zadarskog statuta koji je odredbama pomorskog prava posvetio čitavu knjigu. U vrijeme redakcije Šibenskog stauta, Šibenik još nije bio značajno pomorsko i trgovačko središte. Tek je 15. st. vrijeme najvećeg prosperiteta Šibenika, a gospodarski us-

63) SZB I 246/ 211.

64) Splitski spomenici 422/253.

65) Šibenski statut VI, 83 = Paški statut VI, 16.

Po odredbi Reformacije 58 Splitskog statuta u slučaju da je brod ostao bez popravka na suhom doku u luci godinu dana, dospijevao je u vlasništvo komune. Usp. Mijan, D., Pomorske odredbe splitskog statuta u usporedbi s istim odredbama zadarskog, dubrovačkog i venecijanskog statuta, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 41, 2004., str. 358.

66) Šibenski statut VI, 58.

67) Šibenski statut VI, 129; Paški statut VI, 25.

Nije poznato kako se ulovljena riba dijelila među ribarima koji su lovili zajedničkom brodicom.

Vjerovatno se prije podjele riba podijelila između ribara koji su zajednički lovili.

Susjedni Skradinski statut uređuje podjelu ribe tako da sve brodice imaju na jednome mjestu podijeliti ribu.

Skradinski statut, 25.

68) Franjevci i dominikanci iz samostana sa šibenske obale imali su u 15. st. vlastite ribarske čamce. Jedan njihov ribar stalno je prodavao ribu na ribarnici. Pomorska enciklopedija VII, 673.

pon zahvaljuje proizvodnji soli i posredničkoj trgovini sa svojim zaleđem.

Pored mnogih sličnosti pomorskog prava u dalmatinskim statutima (specifičan konglomerat normi običajnog prava, nekih instituta bizantskog prava, a od mletačke dominacije i recepcijom mletačkog pomorskog prava), postoje i različitosti kao odraz autonomije srednjovjekovnih gradova.

Iako se ubraja u statute sjeverne grupe kojima je uzor mletačko pravo, tu se može samo djelomično svrstati, budući da pomorsko pravo Šibenskog statuta nije isključivo proizvod ili prerada mletačkog prava. U obzir valja uzeti i supostojanju dvaju pravnih sustava u Šibeniku: statutarnoga, dopunjavanog reformacijama i odredbama mletačke vlade i običajnoga, koje je ostalo trajno prisutno, a poštivala ga je i praksa mletačkog sudstva.

Želeći omogućiti uvjete za nesmetani privredni razvoj komune Šibenski statut regulira suvlasničke odnose nad brodom dopuštajući suvlasnicima slobodno raspolaganje suvlasničkim udjelima, kao i osiguranje tražbina osoba koje se spremaju otploviti.

Osim osiguranja nesmetanih uvjeta za privredni razvoj komune, statut želi osigurati dobrosusjedske odnose sa susjednim komunama detaljno regulirajući postupak primjene represalija.

Iako ne donosi odredbe o ugovorima o iskorištavanju pomorskih brodova, notarski zapisi šibenskih notara ukazuju na njihovo postojanje. Statut spominje prijevoz putnika ali ne i stvari, pa je za pretpostaviti da su bili regulirani normama običajnog prava.

Odredbe o starim lađama mogle bi se svrstati u pomorsko-ekološke. Uslijed turskih provala u 16. st. područje šibenske komune suženo je na uzak obalni i otočni pojas, što je uvjetovalo preorijentaciju gospodarske osnove na ribarstvo i proizvodnju soli.

Some issues about maritime law in the Statute of Šibenik of the 14th century

Summary

In this article, the author analyses some issues about maritime law in the Statute of Šibenik of the 14th century. In the introduction, the sources which influenced the development of maritime law are cited. Then, several maritime law issues are analysed: vessel ownership, *collegantia* contract, passenger transport, procedure of retaliation (*represaglia*), securing claims for people preparing to set sail, and investigation procedure against pirates.

Apart from the influences of Venetian law and the Zadar Statute, the Statute of Šibenik resolves some issues independently, attempting to provide conditions for the safe and uninterrupted development of seafaring. Besides the provisions of statutory law and amended reformations and provisions of the Venetian government, some issues were also regulated by customary law.

Key words: legal history, maritime law, Statute of Šibenik, 14th century

Izvori i literatura:

- Bartulović, Ž.**, Neka pitanja pomorskog prava u Rapskom statutu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, (1991) v. 20. br. 1, (1999), str. 129-141.
- Barun, Lj. - Pezelj, V.**, Ugovori o iskorištavanju pomorskih brodova u dalmatinskom statutar-nom pravu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 44 - broj 2/2007.
- Basioli, J.**, Ribarski propisi u statutima dalmatinskih gradova i komuna, *Adriatica maritima*, JA, Zadar 1979, 3.
- Berket, M.**, Neki pomorskopравни instituti u pravu grada Trogira prije statuta iz 1322., *ADRIAS* Zavoda za znanstveni i umjetnički rad JAZU u Splitu, Split, 1988., sv. 2.
- Besta, E.**, *Le obbligazioni nella storia del diritto italiano*, Padova, 1936.
- Besta, E. - Predelli, R.**, *Gli statuti civili di Venezia anteriori al 1242*, Venezia, 1901.
- Beuc, I.**, Statut Zadarske komune iz 1305. g., *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, sv. II, Rijeka, 1954.
- Bonolis, G.**, *Il diritto marittimo medievale dell'Adriatico*, Pisa, 1921.
- Brajković, V.**, *Étude historique sur le Droit Maritime Privé du Littoral Yugoslave*, Marseille 1933.
- Brajković, V.**, Statuti Zadra uz one ostalih naših primorskih gradova kao vrelo pomorskog prava, *Alma mater croatica*, 1943., str. 116-119.
- Brajković, V.**, *Pomorsko pravo*, Zagreb, 1949, (skripta)
- Brajković, V.**, *Razvoj pomorskog prava na našoj obali*, *Pomorski zbornik I*, Zagreb, 1962.
- Brunetti, A.**, *Il diritto marittimo italiano*, I, Torino, 1929.
- Cassandro, G.**, La formazione del diritto marittimo Veneziano, *Annali di storia del diritto*, XII-XIII, 1968-69.
- Cessi, R.**, *Gli statuti veneziani di Jacopo Tiepolo del 1242. e le loro glosse*, Venezia, 1938.
- Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb, 1904.
- Cvitanić, A. - Kasandrić, I.**, *Hvarski statut*, Split, 1991.
- Cvitanić, A.**, *Iz dalmatinske pravne povijesti*, Split, 2002.
- Danilović, O** ugovoru „*collegantia*“ u dubrovačkom pravu u periodu mletačke vlasti, Zbornik Filozofskog fakulteta u Beogradu XI-1, Beograd, 1970.
- Danilović, J.**, Represalije u dubrovačkom pravu XII i XIII. veka, *ZPFNS*, 1972., str. 275-295.
- DUBROVAČKI STATUT (1990)** = Statut grada Dubrovnika, 1272, preveli M. Križman - J. Kolanović, uvod napisao A. Cvitanić, Dubrovnik, 1990.
- DUBROVAČKI STATUT (2002)** = Statut grada Dubrovnika, priredili A. Šoljić, Z. Šundrica, I. Veselić, uvodnu studiju napisala N. Lonza, Dubrovnik, 2002.
- Dujmović, F.**, Staro pomorstvo Šibenika (od XI do XVI stoljeća), *Pomorski zbornik*, broj 4/1966., str. 337-353.
- Dujmović, F.**, Postanak i razvoj Šibenika od 1066. do 1409. godine, Zbornik Šibenik, 1976., str. 77-120.
- Herkov, Z.**, *Grada za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske*, Zagreb, 1956.
- Hlača, V.**, Povijesni razvoj pomorskog prava na hrvatskoj obali Jadrana, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, (1991) v. 20. br. 1, (1999), str. 63-79.
- Jaramaz-Reskušić, I.**, Kazneni sustav u Šibeniku od 14. do 16. stoljeća, Šibenik, 1996.

- Kasandrić, I.**, Uvod u hvarsko statutarno pravo u: Hvarski statut, Split, 1991.
- Katičić, N.**, Ugovori o iskorišćivanju brodova na moru, pravni značaj i podjela, u Ugovori o iskorišćivanju brodova na moru, zbornik rasprava, Zagreb, 1951. (str. 9-58)
- Kancelariski i notrski spisi 1278-1301, ur. G. Čremošnik, Beograd, 1932.
- Kolanović, J.**, Izvori za povijest trgovine i pomorstva srednjovjekovnih dalmatinskih gradova s osobitim osvrtom na Šibenik (*contralitterae*), *Adriatica maritima* Zavoda JAZU U Zadru, sv. III, Zadar, 1975., str. 63-150.
- Kolanović, J.**, Prilog povijesti šibenskih hodočašća u kasnom srednjem vijeku, CCP VI, 9/1982. (str. 13-36.)
- Kolanović, J.**, Šibenik u XV. stoljeću, Zagreb, 1990., (doktorska disertacija)
- Kolanović, J.**, Šibenski metrološki sustav u XV. stoljeću, Arhivski vjesnik, god. 37 (1994) str. 189-207.
- Kolanović, J.**, Šibenik u kasnome srednjem vijeku, Zagreb, 1995.
- KORČULANSKI STATUT** - Statut grada i otoka Korčule, preveo i priredio A. Cvitanić, Korčula, 2002.
- Kostrenčić, M.**, Pomorsko pravo u statutima primorskih naših gradova i otoka, Mjesečnik pravnčkog društva u Zagrebu, Zagreb, 1915., knjiga I, br. 5 i 6.
- Leicht, P. S.**, Storia del diritto italiano, Il Diritto privato, Parte terza, Le obbligazioni, Milano 1948.
- Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae, Zagrabiæ, 1969-1978.
- Lucić, I.**, Povijesna svjedočanstva o Trogiru, Split, 1979.
- Lučić, J.**, Prilog povijesti veza između Šibenika i Dubrovnika u srednjem vijeku, Historijski zbornik 21-22, 1968-69., str. 329-342.
- Margetić, L.**, Il diritto, Estratto dal vol. I della storia di Venezia, Istituto della Enciclopedia Italiana, Fondata da Giovanni Treccani, 1992.
- Margetić, L.**, Osnove srednjovjekovnog obveznog prava u Dalmaciji, Rad HAZU 465, knjiga XXXII, Društvene znanosti, Zagreb, 1993.
- Margetić, L.**, Srednjovjekovno hrvatsko pravo – obvezno pravo, Zagreb, Rijeka, 1997.
- Margetić, L.**, Srednjovjekovno hrvatsko pravo – stvarna prava, Zagreb, Rijeka, Čakovec, 1983.
- Margetić, L. - Strčić, P.**, Statut rapske komune iz 14. stoljeća, Rab-Rijeka, 2004.
- Marinović, A.**, Dubrovačko pomorsko pravo, knjiga I, Split, 1998.
- Maštrović, V.**, Posljednji gusari na Jadranskom moru, Zagreb, 1983.
- Mažuranić, V.**, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, JAZU, Zagreb, 1908-1922.
- Mijan, D.**, Pomorske odredbe splitskog statuta u usporedbi s istim odredbama zadarskog, dubrovačkog i venecijanskog statuta, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 41, 2004., str. 335-362.
- Mijan, D.**, Pomorske odredbe Zadarskog statuta u usporedbi s istim odredbama Venecijanskog, Dubrovačkog i Splitskog statuta, Rad Zavoda povij. znan. HAZU Zadar, sv. 46/2004., str. 109-168.
- Novak, G.**, Jadransko more u sukobina i borbama kroz stoljeća, Beograd, 1962.
- Novak, G.**, Prošlost Dalmacije, Zagreb, 2001.
- PAŠKI STATUT** = Statuta communitatis Pagi, Venetiis, 1637.
- Pederin, I.**, Jadranska Hrvatska u povijesti starog europskog bankarstva, Split, 1996.

- Pederin, I.**, Mletačka uprava, privreda i politika u Dalmaciji (1409-1797), Dubrovnik, 1990.
- Pederin, I.**, Šibensko društvo u drugoj polovici XV. stoljeća, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 37, Zadar, 1995., str. 249-293.
- Pomorska enciklopedija, JLZ „Miroslav Krleža“, Zagreb, 1972-1989., vol. 1-8.
- Poparić, B.**, Pregled povijesti pomorstva, dio I, Zagreb, 1932.
- Pezelj, V.**, Zapovjednik broda (*nauclerius*) u dalmatinskom statutarnom pravu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru, br. XVIII, 2005. g., str. 115-136.
- Pomorski leksikon, JLZ „Miroslav Krleža“, Zagreb, 1990.
- Predelli, R. – Sacerdoti, A.**, Gli statuti marittimi veneziani fino al 1255. „Nuovo Archivio Veneto“ N. S. a. II, T. IV, 1902.
- Radić, Ž.**, Imovinsko pravo po statutu grada Trogira iz 1322., doktorska disertacija, Split, 2002.
- Radić, Ž. – Ratković, I.**, Položaj stranaca u splitskom statutarnom pravu, ADRIAS, br. 12, Zagreb-Split 2005., str. 193-225.
- Rismondo, V.**, Pomorski Split druge polovine 14. st., notarske imbrevijature, Split, 1954.
- SKRADINSKI STATUT = Statut grada Skradina, priredo A. Birin, Zagreb-Skradin, 2002.
- Scialoja, A.**, Saggi di storia del diritto marittimo, Roma, 1946.
- Spisi kancelarije šibenskog kneza Fantina de Cha de Pesaro 1441-1443, priredio Josip Kolanović, Šibenik, 1989.
- Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo 1279-1308., prepisao i indeks sastavio Mirko Zjačić, Zadar, 1959.
- SPLITSKI STATUT - Statut grada Splita, III. izd., priredio A. Cvitanić, Split, 1998.
- Splitski spomenici, dio prvi, splitski bilježnički spisi, sv. 1. Spisi splitskog bilježnika Ivana pok. Čove iz Ankone od 1341. do 1344., prepisao J. Stipišić, regesta sastavio A. Nazor, MSHSM, Zagreb, 2002.
- Stipišić, J. – Šamšalović, M.**, Zapisnici Velikog vijeća grada Splita 1352-1354, 1357-1359 – Libri Maioris consilii civitatis Spalati 1352-1354, 1357-1359, Zbornik Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU, 1982, sv. 12., str. 107 – 249.
- ŠIBENSKI STATUT = *Knjiga statuta, zakona i reformacija grada Šibenika*, preveo Z. Herkov, pretpisak izdanja *Volymen statvtorvm legvm, et reformationvm civitatis Sibenici cum tabula rubricarum, Venetiis, apud Nicolaum Morettum, 1608.*, Muzej grada Šibenika, Šibenik, 1982.
- Šibenski diplomatarij**, zbornik šibenskih isprava, priredili J. Barbarić i J. Kolanović, Muzej grada Šibenika, Šibenik, 1986.
- ŠIBENIK, spomen zbornik o 900. obljetnici, Šibenik, 1976.
- Tetley, W.**, Glossary of Maritime Law Terms, Quebec, 2004.
- Trogirski spomenici*, dio I, zapisi pisarne općine trogirske, svezak II, od 31. I. 1274. do 1. IV. 1294., Prepisao i uredio Miho Barada, JAZU, Zagreb, 1950. (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, volumen 45.)
- Vidović, R.**, Pomorski rječnik, Split, 1984.
- ZADARSKI STATUT = Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563., preveli Kolanović, J. – Križman, M., Zadar, 1997.
- Zjačić, M.**, *Spisi šibenskog notara Slavogosta*, Starine JAZU, knjiga 44, 1952., (str. 201-296)